

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд на тема *Развиване на межкултурна комуникативна компетентност в обучението по английски език в 8 клас на профилираните училища и паралелки (интензивно изучаване)* за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по научно направление 1.3. Педагогика на обучението по чужд език (Методика на обучението по чужд език), Шифър 05. 07. 03

Рецензент: проф. д-р Мария Костадинова Георгиева, ФКНФ, СУ „Св. Климент Охридски“

Докторант: Николина Валентинова Цветкова, ФФ, СУ „Св. Климент Охридски“.

Биографична справка

Николина Цветкова има дългогодишен преподавателски опит. Работила е като учител по английски език и старши асистент по методика на преподаването на английски език в Департамента за информация и усъвършенстване на учители към СУ „Св. Климент Охридски“, катедра „Хуманитарни дисциплини и гражданско образование“ (2001 – 2011), а понастоящем е асистент по английски език в катедрата по Европейистика във Философския факултет на СУ. Участвала е в редица национални и международни проекти насочени върху научни и практико-приложни изследвания свързани с межкултурното образование (от 1997 г.). Била е член на работни колективи за създаване на учебни комплекси за изучаване на английски език в начален и гимназиален етап и е автор, или съавтор, е на учебни материали и учебни програми с фокус върху мултикултурността.

Научно-приложна продукция

Освен дисертационния труд Цветкова представя по конкурса осем статии в научни списания и сборници, от които три с международно участие, два учебни модула за интеркултурно обучение и две помагала за учители и оценка на учебни материали. Тази продукция значително надвишава изискуемия от ЗРАСРБ минимум публикации и свидетелства за сериозната ангажираност на докторантката с темата обект на изследователския ѝ интерес.

Дисертационен труд

Обектът на изследване в представения дисертационен труд е обучението по английски език в осми клас на българските профилирани гимназии и паралелки с фокус върху развиването на межкултурната комуникативна компетентност на учениците. В контекста на интензивна глобализация и взаимнообвързаност във всички социални сфери и налагането на английския като език за международно общуване в съвременния свят, темата на дисертационния труд може да се определи като изключително актуална и навременна. Нещо повече, тъй като Цветкова не се задоволява само с регистриране на текущото състояние на обучението по английски в определения контингент училища и паралелки, а си поставя и амбициозната цел да разработи технология за развиването на межкултурната компетентност на българските ученици от 8 клас изучаващи интензивно английски език, смятам, че подходът ѝ към разработване на избраната тема има ясно изразен приносен характер. Формулираните задачи на изследването очертават ясно конкретните стъпки за постигането на поставената цел и внушават надеждност и конструктивна валидност на проучвателско-творческия процес. Изходната хипотеза на докторантката е, че „ако се приложи създадената технология в условията на 8 клас интензивно обучение по английски език, ще се постигне межкултурна комуникативна компетентност, позволяваща опериране в различни ситуации, при комуникация със събеседници от различен културен произход” (ДТ:13). За доказване на своята хипотеза тя прилага съвременна аналитико-проучвателска методология, включваща: а) критичен анализ на теоретичните постановки по проблема, б) измерване чрез валидни инструменти на нивото на межкултурна компетентност на изследваните лица преди прилагане на разработената технология на межкултурно обучение; в) обстоен анализ на учебната документация (действащите учебни програми и ДОИ), учебници и учебни помагала (одобрени от МОН за изследвания период; г) планиране и провеждане на експеримент с представителна извадка на ученици, интензивно изучаващи английски език; д) оценка на постигнатите резултати в експерименталните групи в сравнителен план с резултатите на съответен брой контролни групи ученици, които не са били обучавани по разработената методика; и е) статистическа обработка на данните.

Дисертационният труд, възлизащ на 219 страници, има стройна структура. Той включва три глави, увод, заключение, списък на цитираните източници, списък на

пятираните официални български и европейски документи, списък на анализирани учебни комплекси за интензивно изучаване на АЕ в 8 клас на профилираните паралелки и училища и списък на използвани съкращения. Освен това към основния труд са представени в 30 приложения и всички работни материали, използвани за изследването – анкетни карти, комплекти учебни материали, тестове и резултати от тестове и т.н. – възлизащи на около 130 стр.

В първата глава се прави преглед на основните теоретични схващания относно ключовите понятия залегнали в дисертацията – култура, език и култура, межкултурна комуникативна компетентност, плурилингвизъм и мултикултурализъм – въз основа на който докторантката прави своя мотивиран избор на работни определения за нуждите на собственото си изследване. Въпреки сложния и многостранен характер на връзката между език и култура, Цветкова съумява да избегне прекомерното разводняване на теоретичния обзор. На базата на синтезирано представяне на приликите и разликите в интерпретацията на културата и езика от различни научни перспективи – антропология, социолингвистика, културология, езикоусвояване и т.н. – тя извежда логически своите работни определения и конструира теоретичната рамка на собственото си проучване.

В по-конкретен план, тя възприема определението за култура от антропологичен аспект като „система от артефакти (продукти на човешката дейност), понятия (вярвания или сбор от ценности) и поведение (като проекция на възприетата ценностна система и сбор от вярвания и отношения) (по Портър и Самовар 1994, ДТ:19), които съществуват в общественния живот във видими или скрити форми, и които се усвояват от членовете на дадена социокултурна общност в процеса на *социализация*, започващ от дома, но най-интензивен в периода на училищното образование. (ДТ: 22). От двата най-разпространени подхода на представяне на отношението език::култура в областта на езикоусвояването, – *социокултурния* (т.н. неовиготски подход, Лантоф 2000) разглеждащ езика като една от основните символни системи, продукт на човешката мисъл, която опосредства (действа като медиатор между) взаимоотношенията на човека със света около него и вътре в него и *етнографския*, според който езикът е неразделна част от културата на едно общество, която придава смисъл и значение на моделите на комуникативно поведение и взаимоотношения в дадена езикова общност – Цветкова проявява предпочитание към втория. Смятам този избор за напълно оправдан, като се има предвид, че именно Дел

Хаймс, основателят на школата „Етнография на общуването“, въвежда понятието „комуникативна компетентност“, което лежи в основата на избраната за предмет на изследване межкултурна компетентност. Тя обаче не се задоволява с характерното за по-ранната практика на ЧЕО ограничаване на съдържанието на социокултурния компонент до определен набор от етнографски и културни факти за езиковите общности, чийто език е предмет на изучаване, а включва също и измерения специфични за съвременните условия на межкултурна комуникация в контекста на глобализация, което определено е положителен момент в нейната работа. Така в рамката за межкултурна компетентност приета за норма при при конструирането и оценката на технологията на межкултурното учене, освен системата от „декларативни“ знания за бита и културата на говорещите езика-цел, са включени и комплекси от умения и отношения, залегнали в Общата европейска езикова рамка (ОЕЕР) и българските ДОО: например, умения за сравняване и критическа оценка на културна информация, умения за посредничество между собствената и културата-цел и успешно справяне с евентуални недоразумения или конфликти възникнали на културна основа; отношения на отвореност и любопитство към други култури и културни общности, готовност за поставяне под съмнение на наложени ценности и стереотипи по отношение на местни и чужди културни практики и за промяна на гледната точка, отношение на емпатия и приемане на другостта и т.н. Тези компоненти на МКК следва да се развиват според възприетата технология чрез въздействие на три нива: когнитивно, афективно и поведенческо.

Втората част на теоретичната глава е посветена на методическите аспекти на развиване на межкултурна компетентност. Разглежда се мястото и тежестта на социокултурния компонент при различните подходи на ЧЕО и необходимостта от промени в съвременните условия на глобализация. Прави се обстоен преглед на официалните документи на ЕС, очертаващи общоевропейския курс към многоезичие (плурилингвизъм) и мултикултурализъм, и отражението на този нов курс върху методиката на ЧЕО в европейски и национален план. Анализира се обучението по английски език в български контекст, по-специално в училищата за интензивно обучение, за да се очертаят неизползваните възможности за развиване на межкултурна компетентност. На българските ученици изучаващи английски.

Въпреки общата ми положителна оценка на теоретичния обзор, ще си позволя да посоча и някои слаби моменти, които макар да нямат съществено значение, накърняват доброто впечатление, което той оставя. На първо място, това е изключителната непоследователност при транскрибиране на чуждите имена, напр. Байръм/Байрам, Хаймс/Хаймз, Брамфит/Бръмфит, Луиз/Луис, Роджърз/Роджърс, Халидей (:42, всъщност става въпрос за Холидей), Бърнз и т.н., която лесно можеше да бъде преодоляна чрез справка в помагалото на А. Данчев „Транскрипцията на английските имена”. На второ място, прави впечатление изобилието от опосредствано цитиране дори на източници, които са налични в български библиотеки. Така опозицията „първи”/ „втори” език (срвн. L1::L2 hypothesis) ползвана от специалистите работещи в областта на езикоусвояването още от средата на миналия век се цитира по Димчев (2010), тезата за мултикомпетентността, която В. Кук активно проповядва от 1992 г. насам се цитира по Стефанова (2007), а дихотомията „декларативни/процедурни” знания, която заема централно място в когнитивния модел на Дж. Андерсън (1983) е цитирана по Димчев (2010). Не бих отдавала такова голямо значение на този въпрос, ако не ставаше въпрос за толкова широкоизвестни понятия сред специалистите по езикоусвояване и ако не се боях, че липсата на установени стандарти в българската практика на цитиране може да постави авторката в конфузна ситуация при евентуално публикуване на труда и (или части от него) в международни издания. Бих искала да изразя неудовлетворение също така и от твърде схематичното представяне на българската школа на обучение по английски език. Докторантката е пропуснала да отбележи, че в България има дълготрайни традиции в преподаването на културни знания и в създаването на учебни помагала с мултикултурна насоченост, а един по-обстоятелствен преглед на използваните практики би спомогнал да се открият по-ярко новите моменти в предложената тук технология за развиване на мултикултурна компетентност.

Втората глава е посветена на разработването на „технология” (разбирана като „алгоритмично предписание на процеса” Бершадский 2002) за развиване на межкултурна компетентност на учениците от 8 клас изучаващи интензивно английски език. Отчитайки особеностите на межкултурното учене и общуване в съвременния свят, както и действащите общодидактически и частнометодически принципи в съвременното ЧЕО, Цветкова определя общата рамка на своята педагогическа технология за развиване

на МКК. Най-общо в тази рамка са включени: а) теоретичните основания - социолингвистични, социокултурни, лингвометодически и лингво-политически - за създаване на такава педагогическа технология; б) целите на обучението, т.е. комплекта от компетентности, които се включват в МКК в) обема учебното съдържание, включващо знания, умения и отношения, посредством което се осъществява технологията; г) модел на обучение, включително и стратегиите и техниките, с които той се реализира, както и планиране на набор от дейности за работа в клас и самостоятелна подготовка; д) подготовка на учебни материали за учителя и учениците; е) разработване на алгоритъм за оценяване на потенциала на учебниците по английски език; и ж) разработване на инструменти за оценка на постиженията на учениците. Въз основа на тази технология е разработен продукт от шест учебни модула - „Хора места и начини” (People, Places and Ways), - всеки от които включва: работни листове за ученика, листове за рефлексия на ученика и учителя, листове на учителя, предлагащи определени техники на работа с материалите, примерни отговори и варианти за изпълнение на задачите и инструкции за установяване на нивото на МКК в края на работата с предложената технология. Всеки от компонентите на технологията е подробно описан и илюстриран, а в приложенията са представени екземпляри от всички работни документи. По мое мнение това е най-сполучливата част от дисертационния труд и бих препоръчала да бъде публикувана, за да бъде достъпна до по-широк кръг специалисти по ЧЕО.

В трета глава се описва експерименталната проверка на ефективността на разработената технология, проведена през периода 2009 – 2011. Докторантката заслужава поздравление за много прецизно и професионално проведения експеримент. И през трите етапа на експеримента - констатиращ, обучителен и контролен - тя работи с достатъчно представителна извадка от ученици от цялата страна (100 уч. в три експериментални групи и 99 уч. в същия брой експериментални групи), което допринася за валидността на изводите. Всички работни материали са подложени на експертна оценка и апробиране въз основа на ясно определени критерии. Разработена е и батерия от тестове и анкети за установяване на равнището на постигнатата межкултурна компетентност в резултат на проведеното обучение. Постално се провеждат контролни проверки на технологията за развиване на МКК а резултатите се подлагат на сравнителен анализ с резултатите от контролните групи за постигане на максимална обективност. Особено добро впечатление

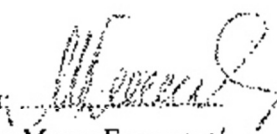
прави, че при статистическата обработка на резултатите от проверките се използват утвърдени в международната практика измервателни инструменти, с което се създава добра база за съпоставимост на постиженията в българския учебен контекст с постиженията в други страни.

В заключение, Цветкова обобщава резултатите от проведената експериментална проверка на разработената педагогическа технология за развиване на МКК и очертава някои насоки за синхронизиране на езиковото обучение в национален и европейски план. Това може да стане според нея чрез обогатяване на езиковото съдържание със специфична културна информация, чрез засилване на рефлексивния елемент в обучителния процес и повишаване на критичната културна осъзнатост на обучаемите. Тези изводи, които напълно споделям, разкриват една нова перспектива пред обучението по чужд език в страната и аз искрено се надявам, че разработените обучителни и измервателни инструменти, представени в настоящия дисертационен труд, ще намерят своето достойно място в часовете по английски език в българските училища.

Авторефератът, 36 стр., предава пълно и точно основните акценти и изводи на дисертационния труд.

Заключение

От краткия обзор на дисертационния труд на Николина Валентинова Цветкова става ясно, че той притежава всички необходими качества, въз основа на които да гласувам „за присъждане на докторантката на образователната и научна степен „доктор“ по научно направление 1.3. Педагогика на обучението по чужд език (Методика на обучението по чужд език), Шифър 05. 07. 03.

Особител: 
/проф. д-р Мария Георгиева/

София, 22 юни 2012